

Спомен за Високопреосвещения митрополит Климент

Едно от крупните вътрешни събития в началото на цар Фердинандовото царуване в България е и делото на В. Търновския митрополит Климент. В това време страната се управляваше диктаторски от покойния държавник Стефан Стамболов. Неговата политика целеше унищожаването на руското влияние в България, поради което той преследваше всички ония елементи, които държаха с Русия и които намираха, че България може да преуспява само под закрилата на Освободителката. Тия елементи бяха русофилите, наречени впоследствие „черни души“. В тяхното число беше и митрополит Климент, който като висши черковен служител изпъкваше и обръщаше вниманието на правителството.

Под влиянието на Стамболова се създаде в страната едно силно противоположно на русофилството политическо течение — националистическото — което имаше за цел закрепването на българската независимост — предполагаше се да е тя в опасност — с помощта на някои западни сили, от които на първо място Австро-Унгария.

Между това княз Фердинанд седеше на българския престол непризнат от силите, а само тайно поддържан от Турция, Австрия, Германия и Италия. Стамболов правеше усилия да закрепим Фердинанда на трона и създаде династия. И последното се постигна чрез оженването на княза и рождението на престолонаследника. Но сега, край големия въпрос — признаването на княза от силите, се яви и не малко важния въпрос — преминаването на престолонаследника в лоното на Православието. Понеже дворецът показвал малка наклонност да изпълни това, духовенството и русофилите започнаха да проявяват по този повод една нескривана враждебност спрямо царстващото семейство. Това, обаче, даде основание на правителството да открие борба както против духовенството, тъй и против русофилите. То започва открито дори да преследва владиците, особено Климента, който се отличаваше с своята безстрашна и ревностна защита на Православието.

По случай православната неделя и основанието на Екзархията, на 14 февруари 1893 г. Високопреосвещенни Климент държа една паметна реч в катедралната черква Св. Богородица в Търново. Отличен оратор, той говори в този ден с особено вдъхновение в защита на Православието, напомняйки, че то е спасило народа ни от загиване. „Има Православие у нас — каза той — има България; няма Православие — няма България“.

С тая си реч той даваше да се разбере, че се правеше покушение върху Православието от високо място, което той и осъждаше в една най-благовидна форма. За да бъде той тъй смел, вземаше повод от намерението на правителството да измени чл. 38 от конституцията в смисъл — престолонаследникът да не бъде длъжен да мине в Православието, а да остане в католицизма като баща си. Понеже правителството отдавна водеше борба с духовенството и диреше някой значителен повод да го накаже, то взе акт от речта на Климента и, след ред унижения, на които последния бе подложен, разпореди даването му под съд. Но за да станеше това естествено поне на вид, дадени бяха потайни наставления на правителствените партизани в по големите центрове на Търновския окръг и най-вече в Търново, Горна Оряховица, Лясковец и т. н., да се изкаже пред правителството възмущение от речта на владиката, като се иска даването му под съд. И започна едно брожение против Климента, изходящо из средата на правителствените партизани, ръководени от няколко лица, за които по-долу ще стане дума. Като главен ръководител на движението против Климента в Търново на времето се посочваше Иван Халачев. Но това беше само една мълва, формулирана от предположението, че Халачев като лидер на правителствената партия сигурно е и ръководител на борбата против владиката. Всъщност, обаче, Иван Халачев не одобряваше речта на Климента, намирайки в нея политическа тенденция, но той не одобряваше и откритата срещу него борба. Като него мислеше и видния член на правителствената партия Кръстю Станчев, както и Марко Тотев, също тъй виден привърженик на правителството, но последният искаше даването на владиката под съд. В окол. център Паскалевец той устрой митинг, резолюцията на който искаше даването на Климента под съд заради неговата „предателска реч“.

Тая резолюция е била подписана и от няколко свещеника от епархията на Климента, между които поп Франгов от Бяла Черкова, този от с. Дъскот,

който, скривайки свещеническия си сан, подписал е само името си Драганов. А павликенският свещеник Ив. Пенчев е отказал да подпише резолюцията, заявявайки че му е неудобно да стори това, понеже Климент го е ръкоположил, а при това е още и висок духовен пастир.

Най-върлите противници на Климента са били: Иван Градинаров и Ив. Стамболов (брат на Стефан Стамболова) от Търново; Стефан Цвикю и Никола Момчилов от Горна Оряховица, Колчо Пасков от Лясковец, Кълчишков, окоп. началник в Паскалевец, и една цяла тълпа от заслепени партизани и хора с съмнително възпитание и поведение. Между последните изпъква със своето вулгарно поведение спрямо владиката някой си Никола цинцарина.

Когато правителството мислеше, че Високопреосвещеният Климент е достатъчно компрометиран в противоотечествена политика чрез известната своя реч и натрупаните около нея най-невероятни клюки, даде знак на партизаните си в Търново, Горна Оряховица и Лясковец да започнат да действуват против него. И на 15 февруари 1893 г. една тълпа от най-долнохарактерни партизани от казаните градове, водени от Стефан Цвикя, Никола Момчилов, Колю Пасков и други видни членове на властующата партия, нахлуха в митрополията и обявиха владиката за свален като В.-Търновски митрополит.

Според един очевидец, сцената, която се е разиграла в митрополията, е била най-възмутителна, поради своята вандалщина. Високопреосвещеният Климент е бил грубо и безчовечно оскърбяван с думи и изрази, каквито обикновено не се пишат. Вандалщината е достигнала своя връх, когато владиката е бил довлечен от тълпата до широката и открита стълба, водеща от чардака на митрополитското здание в двора, с цел да го постави във фойтона му и го закара в Петро-Павловския манастир. Тука на това място са се най-много отличили с своята безчовечност Никола цинцаринът и Стефан Цвикя. Първият ругал владиката с най-отвратителни изрази и когато последният се опитал да говори и успокои тълпата, Цвикя посегнал да го удари по устата. Но преди светотатствената ръка да доближи лицето на архиерея, последният отклонява глава и с един величествен жест казва:

— „Изсхва!“

Станалото в митрополията дотолкова е възмутило търновското гражданство, че мнозина граждани без разлика на партия, както и гражданки, без да се боят от властта, на всеослушание са порицавали поведението ѝ спрямо любимия и високоуважаемия духовен пастир.

Най-сетне правителството, което отдавна дебнеше Климента, сега успя вече да го даде под съд за предателство. И делото започна да се гледа в търновското читалище „Надежда“. Но тая постъпка на правителството не бе популярна дори и в някои правителствени среди.

Правеше впечатление, че за прокурор при съда бе назначен възпитаникът на Климента — Ганю Чолаков, който прие да бъде обвинител на своя благодетел. Не само това, но той се отнасяше оскърбително към него, за да угоди на партийните големци и властта, та да може да преуспява в кариерата си.

Ганю Чолаков бе забравил своето злочесто минало, от което го бе изтръгнал Климент, когото той сега обвиняваше. Той беше забравил, че когато е бил сирота и овчарче, владиката го бе взел със себе си през време на една от своите служебни обиколки и се е грижил за него, докато свърши своето юридическо образование и бъде настанен на служба. Този човек не само бе забравил благодеянието, което бе му направил Климент, но беше се и съвсем безполезно озлобил спрямо него. И при всеки удобен случай през време на процеса той язвително оскърбяваше благодетеля си.

Един ден, когато владиката бе съвсем неразположен и бе седнал на стола, който разсилния на съда бе му предложил, Чолаков му извика с един театрален жест и глас:

— Стойте прав пред съда, владико, защото сте обвиняем!

Осъдителните обноси на Ганю Чолаков в качеството му на прокурор спрямо Климента му създадоха една лоша репутация. Хората започнаха да го презират, приятелите му го напуснаха и в края на краищата той заболя, както и мнозина от тия лица, които се бяха отнасяли брутално с владиката.

Както е известно, Климент биде осъден и заточен в Гложенския манастир. Тук са се отнасяли към него повече от жестоко, като са затопляли дори печката на стаята му в най-горещото време през лятото.

След завръщането му от заточение архиерейския съветник поп Антон от с. Хотница, а през това време търновски свещеник, е запитал при един случай владиката, истина ли е, че той е бил измъчван в Гложенския манастир и че стаята му е била отоплявана през лятото. „Истина е, отче, всичко е истина“, отговорил Климент и заплакал.

През май 1894 г., когато падна Стамболов, новото правителство, съставено от д-р Стоилова, тутакси е разпоредило за освобождаването и връщането на Климента. Неговото пътуване до Търново е било един нечуван по своето величие триумф. Селяните, облечени празнично, са се стичали и от най-далечните села и са се трупали масово към шосето, по което е минавал владиката. С непресторена радост и възторг населението е посрещало светия свой духовен пастир и с благоговение е приемало неговата благословия.

Пристигането му в Търново е било едно дотогава невидяно събитие. Целият град е излязъл да посрещне своя архиерей. При това от селата е имало безброен народ. Файтонът с владиката е спрял пред градската градина. Народът най-горещо е приветствувал своя любим пастир и е искал позволение от него да покаже ония, които са го мъчили и унижавали. Обаче познатият по своята благост и християнско великодушие Климент слязъл от файтона, и благославяйки с две ръце паството си започнал да държи една дълга и вдъхновена реч. „Мир вам!“ извикал той, и започнал да говори на народа с езика на един същински християнин, убеждавайки го да прощава делата на враговете си, както той е простил на тях, които са го преследвали, съдили, мъчили и унижавали. „Аз им прощавам, както виждате, защото те не са знаели що вършат. Аз ви моля и вие да им простите, както повелява светата наша православна вяра“, завършил (приблизително в тия думи) владиката.

След смъртта му в София, Климент беше донесен в Търново и, при едно голямо стечение на народ от епархията, той биде погребан в съборната черква Св. Богородица. Обаче последното голямо земетресение я разруши и затрупа гроба на великия пастир. Днес се правят усилия за възстановяването на храма, но поради липса на средства възстановяването му е преустановено. Дано търновското гражданство, подкрепено от правителството, успее да го възстанови окончателно и се погрижи за гроба на Климента, като го украси с подобаващ паметник.

Извлечено, с незначително осъвременяване на езика от редакцията на „Православна беседа“, от: Проф. М. Арнаудов. Климент Търновски, Васил Друмев. За 25-годишнината от смъртта му. Изследвания, спомени и документи. Изд. Комитет "Митрополит Климент" — В.Търново. С.1927, с. 397–402.